C. Levi-Strauss: Μύθος και ιστορία στη δομική ανάλυση

Κώστας Μάντζιος

Η μελέτη της θεωρίας του δομισμού εμπεριέχει τους κινδύνους που συναντά κανείς σε κάθε μία από τις «μεγάλες» θεωρίες που έχει συστήσει ο δυτικός ορθολογισμός. Το «μεγάλες» αφορά τόσο την τεράστια ποσότητα χαρτιού που ακολούθησε την εμφάνισή τους όσο και το γεγονός ότι θέλησαν να αποτελέσουν συνολικές προτάσεις για την ανάλυση της πραγματικότητας. Ένα από τα βασικά αδιέξοδα που συναντά κάποιος (και ίσως αυτό που μας αφορά περισσότερο εδώ) είναι η συνέπεια που αυτή η θεωρία επιδεικνύει αναγκαστικά ως προς τον εαυτό της. Κάθε τέτοια θεωρία εμπεριέχειτα στοιχεία που της επιτρέπουν να αναπαράγεται και να διευρύνεται, τις μεθοδολογικές της αρχές και τα εμπειρικά της δεδομένα, αλλά κυρίως μια σχέση ως προς μια ανομολόγητη πλην όμως πανταχού παρούσα φωνή, αυτή του ορθού λόγου.

Αυτό ισχύει ακόμα περισσότερο στο χώρο της δομικής προσέγγισης γιατί, αν κάτι διακρίνει το λόγο του δομισμού τόσο στις μεθοδολογικές του αρχές, όσο και στη σύσταση της θεωρίας του, είναι η λογική του συνέπεια. Στο σημείωμα αυτό θα προσθαθήσουμε να δείξουμε κατ΄ αρχήν τις ρίζες του δομισμού στο χώρο της γλωσσολογίας και τη σύνδεση και ολοκλήρωσή του ως θεωρίας μέσα στην ανθρωπολογία. Όχημα γι΄ αυτό στάθηκε κυρίως το έργο του Levi-Strauss. Χρησιμοποιούμε εδώ το παράδειγμα της ανάλυσης του μύθου. Η προσπάθεια του C.Levi-Strauss να ενοποιήσει το σύνολο των κοινωνικών επιστημών (καθώς και κάποιων ποιοτικών μαθηματικών) κάτω από τη στέγη μιας επιστήμης της επικοινωνίας τον οδήγησε στη δημιουργία της δομικής ανθρωπολογίας και στη συνέχεια της θεωρίας του δομισμού. Στο κείμενο που ακολουθεί χρησιμοποιούμε, ως παράδειγμα της μεθόδου του δομισμού, την ανθρωπολογική ανάλυση του μύθου και την επισήμανση ενός σημείου που η δομική ανάλυση μπορεί να ελεγχθεί. Αυτό είναι η σχέση της με την ιστορία· κι αυτό όχι γιατί ελέγχεται η χρήση της ιστορίας από τους δομιστές ανθρωπολόγους αλλά η μη-χρήση, η απουσία της.

δοκιμές. τεύχος Α΄-Ιανουάριος 1994, σσ. 99-107

Κώστας Μάντζιος

I.

Στην αρχή των *Θλιβερών Τροπικών*[1] θέτει τις απαρχές της σκέψης του υιοθετώντας τη μαρξιστική ανάλυση, τη γεωλογία και την ψυχανάλυση ως τις τρεις «ερωμένες» του. Σίγουρα όμως η μούσα που τον ενέπνευσε περισσότερο ήταν η δομική γλωσσολογία. Μια σειρά από εννοιολογικά εργαλεία που αναπτύχθηκαν από τη γλωσσολογία έδωσαν στον Levi-Strauss το θεωρητικό εκείνο υλικό που πάνω του στήριξε όχι μόνο τη μέθοδο, αλλά κυρίως τη λογική της δομικής ανθρωπολογίας. Από μόνο το γεγονός ότι σε ένα πεδίο της ανθρώπινης πρακτικής, τόσο σημαντικό όσο η γλώσσα, ήταν δυνατό να στηθεί η δομική ανάλυση, οδηγήθηκε στην οικειοποίηση και περαιτερω ανάπτυξη των μεθόδων της. Πίστευε ότι θα μπορούσε να στηριχθεί κανείς σε αυτήν την επιστήμη της επικοινωνίας και να αναχθεί έτσι στη μελέτη «μιας αντικειμενικής πλευράς της ανθρώπινης σκέψης».[2]

Η δομική γλωσσολογία υπήρξε μια επανάσταση όχι μόνο για τον Levi-Strauss. Μια επανάσταση που δεν αφορούσε απλά τη μελέτη της γλώσσας αλλά ολόκληρη την περιοχή των επιστημών που μελετούν την ανθρώπινη συμπεριφορά. Η πορεία των «θεμελιωδών διαδικασιών απ΄ τις οποίες περνά η φωνολογία, δηλαδή η μετάβαση από τη μελέτη των συνειδητών γλωσσολογικών φαινομένων στη μη-συνειδητή δομή τους και η ανάδειξη της σημασίας των σχέσεων των όρων αποτέλεσε ανατροπή των προηγούμενων θεωριών της γλώσσας.»[3] Μετέτρεψε έτσι τη γλωσσολογία από φιλολογική ενασχόληση με την ιστορία κάθε γλώσσας ξεχωριστά σε αναζήτηση των σημασιών μέσα στη συνάφειά τους.

Τα σημεία που ενδιέφεραν τον Levi-Strauss ήταν οι διακρίσεις που εισήγαγε η δομική γλωσσολογία. Η πρώτη διάκριση ήταν οι δύο γλώσσες. Η πρώτη, η langue, η γλώσσα των κανόνων που βαραίνει με την αυστηρότητά της τον ανθρώπινο λόγο· η δεύτερη, η parole, η γλώσσα της εμπειρίας, η οποία, αν και διατηρεί τις σχέσεις της με την langue, συναρτάται με τη συνάφεια. Αυτή η δεύτερη, συνεχώς υπό αλλαγή με μόνο σταθερό άξονα την πρώτη, επεμβαίνει συνεχώς σ΄ αυτή στη μακρά διάρκεια.

Η επόμενη διάκριση, που έχει προ πολλού υπερβεί τα όρια της γλωσσολογίας, αλλά μήτρα της παραμένει η δομική ανάλυση της γλώσσας, είναι αυτή του σημαίνοντος και του σημαινομένου. Το ηχηρό και το σιωπηλό και η ένωσή τους, το σημείο· με τη γλώσσα να γίνεται ένα σύστημα σημείων. Αυτό όμως που πραγματικά καθόρισε το νοητικό σύμπαν του Levi-Strauss, κατά συνέπεια και της δομικής ανθρωπολογίας, στάθηκε η απόδραση των γλωσσολόγων απ΄ την διαχρονική προσέγγιση και η αναζήτηση των κανόνων

1. C. Levi-Strauss, *Θλιβεροί Τροπικοί*, Αθήνα, Χατζηνικολή, 1979, σσ. 42-46.
2. C. Levi-Strauss, *Structural Anthropology*, Νέα Υόρκη, Basic Books, 1963, σ. 13.
3. Στο *ίδιο*, ό.π., σ. 37.

διανομής των σημασιών στη γλώσσα, στις αρχές λειτουργίας του συστήματος, στη συγχρονία.

Φεύγοντας από την γλωσσολογία η επόμενη βασική πηγή του Levi-Strauss υπήρξε η ψυχανάλυση. Το ασυνείδητο, το συμβολικό και οι συμβολικές λειτουργίες του ανθρώπινου πνεύματος θα γίνουν έννοιες και της δομικής ανθρωπολογίας. Για τον Levi-Strauss οι δομές της σκέψης είναι ασυνείδητες και μπορούν να ειδωθούν αντικειμενικά. Κρατάει για την εθνολογία το ρόλο του ψυχαναλυτή των πολιτισμών που καλούνται να επαναφέρουν τις απωθημένες εκείνες παραστάσεις που γραμμένες στη γλώσσα του συμβολικού διατηρούνται ταυτόχρονα απούσες, αποσυνδεδεμένες από την πραγματικότητα, σ΄ ένα χώρο μυθικό. Επανεισάγονται από εκεί ως φορείς ενός μυνήματος που παραμένει το ίδιο κωδικοποιημένο μέσα στο σώμα του μύθου και ολόκληρου του συμβολικού συστήματος κάθε κουλτούρας.

II.

Κάτω από τις βασικές αυτές επιρροές σχηματίστηκε η μέθοδος της δομικής ανάλυσης. Η μεθοδολογική της αρχή υπήρξε «το πέρασμα από την εξέταση του γεγονότος στην έννοια του σημείου».[4] Ακολουθώντας τη διάκριση σημαίνοντος-σημαινομένου ο Levi-Strauss περνάει από τη μελέτη του ίδιου του κοινωνικού συμβάντος στην εικόνα που παράγεται με τους όρους κάθε κουλτούρας για να εισαχθεί στο χώρο ενός συστήματος σημασιών.

Το εργαλείο αυτής της μελέτης είναι η έννοια της δομής. Για τον C. Levi-Strauss η δομή δεν είναι κάτι το απτό και πραγματικό. Αποτελεί ένα πρότυπο, ένα μοντέλο που στήνεται για να ερμηνεύσει μια πραγματικότητα. Όταν μιλάει για κοινωνική δομή αναφέρεται κυρίως στις τυπικές πλευρές των κοινωνικών φαινομένων. Η δομή δεν είναι η κοινωνική πραγματικότητα αλλά το μοντέλο που κατασκευάζεται σύμφωνα μ΄ αυτή. Έτσι εμφανίζεται η διαφορά ανάμεσα σε δύο έννοιες τόσο γειτονικές που συχνά συγχέονται, την κοινωνική δομή και τις κοινωνικές σχέσεις. «Οι κοινωνικές σχέσεις είναι η πρώτη ύλη παραγωγός των μοντέλων που αναδεικνύουν την κοινωνική δομή».[5] Έτσι το μοντέλο διακρίνεται από την πραγματικότητα όπως ακριβώς οι γλωσσολόγοι διακρίνουν τη δομή της γλώσσας όχι στην ομιλούμενη αλλά στο επίπεδο της γραμματικής και της φωνολογίας.

Αυτός όμως ο διαχωρισμός πραγματικότητας και μοντέλου δημιουργεί αναπόφευκτα το ερώτημα για το ποια η αξιοπιστία αλλά και η χρησιμότητα ενός τέτοιου τύπου ανάλυσης. Για να λύσει αυτό το πρόβλημα ο Levi-Strauss καταφεύγει σε μια «θετική» θεώρηση της επιστήμης. Η επιστήμη απεικονίζει ένα

4. Β. Καφετζόπουλος, "Τα οντολογικά και επιστημολογικά θεμέλια της δομικής ανθρωπολογίας του C. Levi-Strauss", στο, *Κοινωνική Ανθρωπολογία*, Αθήνα, Imago,1985, σ. 396.

5. C. Levi-Strauss, *Structural Anthropology II*, Νέα Υόρκη, Basic Books, 1973, σσ. 29-30.

πραγματικό αντικείμενο πάνω στο οποίο ο ερευνητής πλάθει ένα τεχνητό μοντέλο που σκοπό έχει να αναπαραστήσει το πραγματικό σε ένα συγκεκριμένο επίπεδο αφαίρεσης. Ποιός όμως θα προκρίνει την αξιοπιστία και την ερμηνευτική ικανότητα του μοντέλου; Φυσικά η ίδια η εμπειρική πραγματικότητα μέσα στην οποία δοκιμάζεται κάθε μοντέλο.

> «Το εμπειρικό όντας αδρανές δεν υποδεικνύει κανένα τρόπο κατασκευής μοντέλων: όλες οι απόπειρες είναι δυνατές χάρις στην ελευθερία της επινόησης και της κατασκευής. Το μοντέλο πραγματικά δεν παρέχει καμμιά απόδειξη. Απλώς αντιπαρατάσσεται στο πραγματικό. Έτσι αν το μοντέλο αναπαριστά την αλήθεια της επιστημονικής εργασίας, αυτή η αλήθεια ταυτίζεται με εκείνη του καλύτερου μοντέλου. Και το καλύτερο μοντέλο θα είναι πάντοτε το αληθινό μοντέλο, δηλαδή το μοντέλο που όντας το πιο απλό, ανταποκρίνεται στο διπλό ρόλο να χρησιμοποιεί τα παρατηρούμενα γεγονότα και να λογοδοτεί για καθένα από αυτά.»[6]

Θέλει έτσι ο C. Levi-Strauss να δώσει στον ερευνητή ένα ρόλο μεταφραστή του πραγματικού σε ένα συμβολικό επίπεδο που δεν είναι πλέον ο μύθος αλλά η επιστήμη, η οποία επιβεβαιώνει την ανωτερότητά της στο τελικό «αυταπόδεικτο», τον ορθό λόγο. Αυτή είναι και η λογική που διέπει το σχήμα με το οποίο ο C. Levi-Strauss συνδέει εθνολογία, εθνογραφία και ανθρωπολογία. Σχήμα που αποτελεί και μια πρόταση εργασίας στο χώρο της ανθρωπολογίας. «Η ανθρωπολογία ξεκινά από την εθνογραφική μελέτη που συνίσταται στην παρατήρηση, την περιγραφή και την ανάλυση των ανθρώπινων ομάδων μέσα στην ιδιαιτερότητά τους, με σκοπό την όσο το δυνατό πιστότερη αναπαράσταση της ζωής της κάθε μιας: η εθνογραφία είναι τυπικά μονογραφική. Η εθνολογία που πρόσφατα ορίστηκε σαν σπουδή των φυλών, των ιδιαίτερων χαρακτήρων τους και της γεωγραφικής τους κατανομής, καλύπτει σήμερα κυρίως τη συγκριτική μελέτη των ντοκουμέντων που συλλέγονται επι τόπου από τους εθνογράφους. Ανταποκρίνεται έτσι σε ένα δεύτερο στάδιο έρευνας. Η ανθρωπολογία τέλος, σύμφωνα με μια ήδη διαδεδομένη χρήση, ολοκληρώνει τα δυο προηγούμενα στάδια προσθέτοντας ένα τρίτο: αυτό όπου τα αποτελέσματα της εθνογραφίας, συστηματοποιημένα από τους εθνολόγους τίθενται στην υπηρεσία μιας γενικής γνώσης για τον άνθρωπο. Επιτρέπουν έτσι το διάλογο με άλλες επιστήμες του ανθρώπου που αποβλέπουν στη γενίκευση, όπως η ιστορία, η γλωσσολογία, η ψυχολογία και η φιλοσοφία. Δεν συνιστούν λοιπόν τρεις διαφορετικούς χώρους ή τρεις διαφορετικές έννοιες της ίδιας μελέτης αλλά τρία στάδια ή τρεις χρόνους της ίδιας έρευνας».[7] Στόχος είναι η κατασκευή του

6. *Στο ίδιο*, ό.π., σ. 232.
7. Β. Καφετζόπουλος, Τα οντολογικά και επιστημολογικά, *ό.π.*, σσ. 401-402.

μοντέλου που θα ξεπεράσει τα όρια του κοινωνικού και θα γίνει ερμηνευτικό σχήμα, δομή της ανθρώπινης συμπεριφοράς.

III.

Η χρήση του μύθου από το Levi-Strauss υπήρξε ιδιαίτερα εκτεταμένη γιατί είχε ένα πλεονέκτημα ως προς τον τύπο ανάλυσης που αυτός είχε υιοθετήσει. Σε αντίθεση με τα περισσότερα πολιτισμικά φαινόμενα που σχετίζονται άμεσα με, διαφορετικά σε κάθε πολιτισμό, οικο-κοινωνικά δεδομένα, ο μύθος μοιάζει να ακολουθεί μονοπάτια περισσότερο πλαστικά, όπου το συμβολικό απελευθερώνει τις κρυμμένες πλευρές του ανθρώπινου πνεύματος.

Στους τέσσερις τόμους των μυθολογιών ο C. Levi-Strauss επιχειρώντας να στοιχειοθετήσει όσο γίνεται πληρέστερα την ανάλυση του μύθου περιγράφει περισσότερους από οκτακόσιους μύθους των ινδιάνων της Βόρειας και της Νότιας Αμερικής. Εδώ παρατίθεται ένα παράδειγμα ανάλυσης ενός μύθου των ινδιάνων winnebago που ο Levi-Strauss ολοκλήρωσε το 1960. Στηριγμένος στη συγκέντρωση αυτών των μύθων από τον αμερικάνο ανθρωπολόγο Radin, ο C. Levi-Strauss οδηγεί την ανάλυση πολύ πιο πέρα. Παραθέτουμε εδώ τον τέταρτο μύθο:

> «Ένα ορφανό παιδί, καλός κυνηγός όπως ο πατέρας του, ζούσε με τη γιαγιά του στην άκρη του χωριού. Η κόρη του αρχηγού τον ερωτεύτηκε, μα μη μπορώντας να του πει ούτε λέξη για τον έρωτά της, έπεσε σε μελαγχολία. Το αγόρι δεν ήταν ώριμο να καταλάβει την αγάπη της κοπέλας και δεν της είπε ποτέ τίποτα. Ύστερα από λίγο η κοπέλα πέθανε. Πάνω στον τάφο της ρίχτηκε λάσπη ώστε τίποτα να μην μπορεί να περάσει. Μέσα στη λύπη του ο αρχηγός αποφάσισε να φύγει με το υπόλοιπο χωριό. Το αγόρι ζήτησε να μείνει πίσω για να προσέχει τον τάφο της κοπέλας. Πριν φύγει ο αρχηγός έριξε λάσπη στο πάτωμα της καλύβας του παιδιού για να την κρατά ζεστή. Το αγόρι ένα βράδυ που επέστρεφε από το κυνήγι πρόσεξε φως στην καλύβα του αρχηγού. Μέσα στην καλύβα είδε το φάντασμα του κοριτσιού. Εκείνη αφού του είπε το λόγο του θανάτου της του είπε ότι το φάντασμά της δεν είχε πάει ακόμη στο μέρος όπου πάνε τα φαντάσματα. Για να τη βοηθήσει το αγόρι θα έπρεπε να μείνει τέσσερις νύχτες στο σπίτι του αρχηγού χωρίς να κοιμηθεί λέγοντας ιστορίες πάνω στη φωτιά. Όταν θα ένιωθε πολύ κουρασμένος και θα ήταν έτοιμος να κοιμηθεί, θα αισθανόταν ότι κάτι σέρνονταν πάνω του χωρίς να υπάρχουν έντομα γύρω του. Δεν έπρεπε να ξυστεί καθόλου. Το αγόρι τα κατάφερε και το φάντασμα τον βασάνιζε, τον άφησε να φύγει. Το κορίτσι επέστρεψε στη ζωή και το αγόρι την έφερε σπίτι του και παντρεύτηκαν. Το υπόλοιπο χωριό μαθαίνοντας τα νέα γύρισε πίσω. Το ζευγάρι έκανε ένα γιό. Όταν μεγάλωσε, ο άνδρας είπε στη γυναίκα του ότι είχε ζήσει όσο έπρεπε, αλλά δε θα πέθαινε

> όπως αυτή, απλά θα έφευγε. Η γυναίκα διάλεξε να τον ακολουθήσει. Και οι δυο μεταμορφώθηκαν σε λύκους και έτρεξαν σαν πνεύματα κάτω από τη γη.»[8]

Ακολουθώντας τα διδάγματα των δομικών γλωσσολόγων ο Levi-Strauss προσπερνά το σημείο καθ΄ αυτό. Το νόημά του μοιάζει αυθαίρετο και μόνο μέσα από την αντίθεση με ένα άλλο σημείο και τη σχέση που διαμορφώνουν τα σημεία αναδεικνύεται η δομή του μύθου. Οι αντιθέσεις του μύθου είναι σχηματικά οι εξής:

το ορφανό παιδί	<—>	η κόρη του αρχηγού
βάση της κοινωνικής κλίμακας	<—>	κορυφή
χαρισματικός άνθρωπος (καλός κυνηγός)	<—>	ελλατωματικός (αδυναμία έκφρασης συναισθημάτων)

Αυτό είναι σύμφωνα με τον Levi-Strauss ένα «πολωμένο σύστημα» όπου τα δύο κύρια στοιχεία του, το θηλυκό και το αρσενικό, συμπληρώνουν το ένα το άλλο. Δημιουργούν έτσι μια συμμετρία που κορυφώνεται δραματικά μέσα από το τελευταίο σχήμα. Το κορίτσι που είναι ανίκανο να δηλώσει τον έρωτά της, να ζήσει μ΄ αυτόν, δε μπορεί να πεθάνει. Ενώ το αγόρι που ξεπερνά το θάνατο αποδεικνύεται ανίκανο να ζήσει.[9]

Η ουσία της ανάλυσης του C. Levi-Strauss βρίσκεται στη ρήση του D.Sperber ότι «είναι ένας τύπος ανάλυσης που θα έβγαζε έξω το λανθάνων συμβολισμό χωρίς να συστήνει μία και μόνη δομή».[10] Η τομή που εισάγει ο C. Levi-Strauss βρίσκεται σ΄ αυτή τη συμβολική θέαση του μύθου. Αναζητά μέσα στο μύθο τον τρόπο με τον οποίο το ανθρώπινο πνεύμα αποδίδει σημασία στο πολιτιστικό προϊόν του, μετατρέποντάς το σε μεταφορέα των ασυνείδητων δομών που καθορίζουν την ύπαρξή του. Το πνεύμα αποκαλύπτει τον εαυτό του στις δομές του μύθου όπως και στις δομές της γλώσσας.[11] Μέχρι τότε η ανθρωπολογική σκέψη είχε χαρακτηρίσει το μύθο σαν ένα συλλογικό όνειρο. Τη βάση της τελετουργίας, το αποτέλεσμα ενός αισθητικού παιχνιδιού.[12] Καμιά όμως από αυτές τις ερμηνείες δεν είναι ικανή να εξηγήσει την τόσο σημαντική θέση που κατέχει ο μύθος στα συμβολικά συστήματα διαφορετικών κοινωνιών.

Αντίθετα με αυτά ο C. Levi-Strauss θεώρησε το μύθο μια άλλη γλώσσα, ένα

8. C. Levi-Strauss, *Four Winnebago Myths*, Cambridge Studies in Social Anthropology, 1960, σσ. 44-50.

9. D. Sperber, *On Anthropological Knowledge*, Cambridge Studies in Social Anthropology,1985, σ. 77.

10. *Στο ίδιο*, ό.π., σ. 78.

11. T. Hawkes, *Structuralism and semiotics*, Λονδίνο, Methuem and Co., 1977, σ. 40.

12. C. Levi-Strauss, *Structural Anthropology*, ό.π., σ. 207.

σύστημα σημασιών που μέσα από τα πολλαπλά επίπεδά του και τη συμβολική διαχείριση των φυσικών επιβολών στέκεται μεταξύ της φύσης και του πολιτισμού. Αυτή όμως η ανάγνωση του μύθου όσο καινοτόμα είναι άλλο τόσο θυσιάζει στοιχεία της πραγματικότητας στην αναζήτηση των ασυνείδητων δομών. Πού είναι η κοινωνία που γεννά το μύθο, οι σχέσεις εξουσίας που τη διέπουν, η κουλτούρα που κυριαρχεί επιβάλλοντας τα πολιτισμικά της πρότυπα; Οι αντιθέσεις εκμηδενίζονται στη δομική ανάλυση για χάρη ενός συλλογικού ασυνείδητου, που όμως δεν αναγνωρίζεται πουθενά ξεκάθαρα πόσο συλλογικό ή πόσο ασυνείδητο είναι. Στο χώρο του μύθου εξωθούνται όχι μόνο οι συμβολικές αναπαραστάσεις των φυσικών καταναγκασμών αλλά και οι κοινωνικές συνθήκες που εμπεριέχουν την κυριαρχία, είτε επιβεβαιώνοντάς την είτε, πιο συχνά, μέσα από το άλοθι του συμβολικού εμφανίζεται ο αιρετικός λόγος που στο πλαίσιο της πραγματικότητας ποινικοποιείται.[13] Απ΄ την άλλη μεριά, ο ίδιος ο C. Levi-Strauss συνειδητοποιεί το ανέφικτο της σύνθεσης μιας παγκόσμιας γραμματικής του μύθου και το αποφεύγει. Θα έπρεπε αν οι δομές του μύθου είναι παγκόσμιες και συστήνουν μια αντίστοιχη γλώσσα όχι μόνο να είναι καθολικά γνωστή, κάτι που δεν συμβαίνει, αλλά και να υπακούει στους ίδιους κανόνες.

IV.

Ένα από τα πιο ισχυρά ερείσματα της κριτικής που ασκήθηκε στο δομισμό, φυσικά και στο έργο του C. Levi-Strauss, κατά τη δεκαετία του 1970 κυρίως, εστίασε στην έννοια της ιστορίας και στη στάση που κράτησαν οι δομιστές απέναντί της. Ο C. Levi-Strauss είχε προλάβει τους αναλυτές του δηλώνοντας ο ίδιος ότι ο μαρξισμός υπήρξε μια από τις πηγές του. Διατήρησε όμως με αυτόν σχέσεις μάλλον χαλαρές. Κράτησε μόνο την αναζήτηση για σχέσεις άδηλες, σε ένα πρώτο επίπεδο, ενώ εγκατέλειψε, με τον ίδιο τρόπο που οι δομικοί γλωσσολόγοι εγκατέλειψαν τη διαχρονική προσέγγιση της γλώσσας, την ιστορική προσέγγιση της κοινωνίας.

Οι δομές, το βασικό εργαλείο στην ανάλυση του C. Levi-Strauss, θεωρήθηκε ότι πρέπει να αναζητηθούν στο συμβολικό χώρο που παράγει μία κοινωνία (μύθοι, σχέσεις συγγένειας, τοτέμ, κλπ) που περιέχουν τα σημεία, που κάνουν το σύστημα κατανοητό και λειτουργικό στο παρόν. Η διαμόρφωση αυτών των σημείων στο χρόνο θεωρήθηκε αμελητέα. Οι δομές τους παραμένουν πάντα σχεδόν αμετάβλητες. Για τον C. Levi-Strauss όσο περισσότερο αλλάζει κάτι τόσο μένει το ίδιο.[14]

---

13. Αξίζει κανείς να δει το πώς αναλύει δύο ινδιάνικους μύθους ο P. Clastres και τη γελοιοποίηση στο χώρο του μύθου αυτού που εμπνέει φόβο στην πραγματικότητα, βλ. P. Clastres, *Η κοινωνία ενάντια στο κράτος*, Αθήνα, Αλεξάνδρεια.1992, σσ. 141-163.

14. S. Ortner, *Η ανθρωπολογική θεωρία από τη δεκαετία του 1960 και μετά*, Φάκελλος

Στο παράδειγμα της ανάλυσης του μύθου βλέπουμε πως η φύση του θεωρείται αχρονική. Ο μύθος είναι μια κατασκευή που κινείται άνετα στο χρόνο μέσα από παραστάσεις προερχόμενες από ένα παρελθόν μη-προσδιορίσιμο. Αντιμετωπίζονται όμως συγχρονικά, «δηλώνει το παρελθόν, αναπαρίσταται στο παρόν και σημαδεύει το μέλλον».[15] Με μια τέτοια αντίληψη ο δομισμός βλέπει την ιστορία ως μια τυχαία και λίγο πολύ ασήμαντη διαδοχή γεγονότων. Τυχαία, καθώς δεν αποτελεί παρά μια σειρά από εκδηλώσεις της ίδιας δομής, που οι συνδέσεις τους είναι οι ίδιες που συναπαρτίζουν το σύστημα και στη συγχρονία, ασήμαντη, καθώς το σημαντικό που δεν είναι άλλο από τη δομή του συστήματος, αναδύεται όχι μέσα από την αλλαγή που υποβάλλει το παρελθόν αλλά από την σταθερότητα που συναντάται στο βάθος του παρόντος.

Έτσι όμως αυτό που φαίνεται να συμβαίνει είναι να αναδεικνύεται ως κυρίαρχη μια πλευρά της πραγματικότητας που όμως φιλοδοξεί να ερμηνεύσει το σύνολό της. Δημιουργούνται όμως έτσι μια σειρά από προβλήματα. Ως παράδειγμα μπορούμε να δούμε το πώς περιγράφει ο C. Levi-Strauss τη βασική ιδέα ενός συστήματος συγγένειας. Θεωρεί ότι:

> «Οι κανονισμοί του γάμου και τα συστήματα συγγένειας είναι ένα είδος γλώσσας, ένα σύνολο διαδικασιών που επιτρέπει τις σχέσεις μεταξύ ατόμων και ομάδων. Ένας τύπος επικοινωνίας. Εδώ το μέσο είναι οι γυναίκες της ομάδας, οι οποίες κυκλοφορούν μεταξύ clan, πλικιακών γραμμών, ή οικογενειών, στη θέση των λέξεων που κυκλοφορούν μεταξύ ατόμων. Αυτό όμως δεν μειώνει το γεγονός ότι η βασική πλευρά του φαινομένου είναι όμοια και στις δυό περιπτώσεις.»[16]

Θα συμφωνήσουμε στο γεγονός πως κάθε διαδικασία ανταλλαγής, είτε πρόκειται για λόγο είτε για ύλη, είναι πρώτιστα μια επικοινωνιακή διαδικασία. Το αντικείμενο της ανταλλαγής ενέχει μια αξία αναγνωρίσιμη μόνο στο σύστημα αξιών της κοινωνίας του. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι μόνο οι ασυνείδητες δομές καθορίζουν την επικοινωνιακή διαδικασία. Μια σειρά από ιστορικά καθορισμένες παραμέτρους όπως οι σχέσεις εξουσίας, ο καταμερισμός της εργασίας, οι σχέσεις αλληλεγγύης καθορίζουν επίσης τους κανόνες επικοινωνίας. Εισάγουν έτσι υποχρεωτικά τον ιστορικό παράγοντα στη διαμόρφωση της ίδιας της δομής.

Η απουσία λοιπόν μιας ιστορικής προσέγγισης αφήνει ένα χώρο όπου η δομική ανάλυση παραπατά κάτω από το βάρος των θεωρητικών της πιστεύω. Αυτό βέβαια δεν μπορεί να αποτελέσει στοιχείο που μειώνει τη ρηξικέλευθη

κειμένων στο Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα, 1993, σ. 22.

15. T. Hawkes, *Structuralism*, ό.π., σ. 44.

16. C. Levi-Strauss, *Structural Anthropology*, ό.π., σ. 60.

παρουσία του Levi-Strauss στην ανθρωπολογική σκέψη. Μας οδηγεί όμως στο να δούμε την αδυναμία ολικών μοντέλων να ερμηνεύσουν την πραγματικότητα, χρησιμοποιώντας ένα τύπο λογικής για κάθε της έκφανση. Μια πραγματικότητα που στην κίνησή της είναι εξαιρετικά περίπλοκη, στημένη σε πολλαπλά επίπεδα που η ερμηνεία τους δε μπορεί και δεν πρέπει να είναι μόνο στατική.